

Posudok k žiadosti docenta Mgr. Martina Hurbaniča, PhD.,
*k žiadosti o vymenovanie (inauguráciu) v odbore všeobecné dejiny na
Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave*

Slovenská byzantinistika a byzanto-slavistika ako vedná disciplína nepôsobí dnes na zelenej lúke. Je výsledkom záujmov a práce systematikov, ku ktorým v prostredí slovenskej a predovšetkým bratislavskej univerzitnej tradície patril nielen Miloš Weingart, ale aj známy slavista Ján Stanislav, historik Peter Ratkoš, archeologička Tatiana Štefanovičová, no predovšetkým Alexander Avenarius, ktorý položil základy inštitucionálne zastrešenej slovenskej byzantinistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ku ktorého škole sa hlási aj náš inaugurant. Práve profesor Alexander Avenarius položil uholný kameň byzantinistiky tak, ako mu to v 90. rokoch minulého storočia bolo umožnené... Treba však odrazu a azda aj jedným dychom pripomenúť zástoj Alexandra Avenaria pri utváraní intenzívnej spolupráce s gréckou slavistikou, najmä Gregoriom Tachiaom, nositeľom Medzinárodnej ceny Slovenskej akadémie vied, ktorú mu SAV udelila z príležitosti 1150. výročia osláv príchodu byzantskej misie na Slovensko. Bez týchto osobností by azda súčasná byzanto-slavistika na Slovensku ani vďaka aktuálnemu sieťovaniu pracovísk v projekte Pax Byzantino-Slava nebola úplne možná a realizovateľná.

Výskum grécko-slovanského kultúrneho vplyvu sa dnes uskutočňuje aj vďaka Martinovi Hurbaničovi v presne vymedzených oblastiach historicko-filologického i historiografického bádania, ktorých hlavným cieľom je poznávanie slovanského kultúrneho prostredia, v ktorom prevláda byzantské kresťanstvo, hoci latinsko-slovanská kultúrna a religiózna tradícia nie je potláčaná. Tento rozmer kultúrno-historického výskumu neporušila ani viacerými vedcami marginalizovaná takmer tridsaťročná činnosť našich svätých bratov Cyrila a Metoda. No táto byzantská misia spôsobila mnoho zaujímavých momentov vo vývine duchovno-kresťanskej kultúry v európskom meradle. Azda nie nadarmo sú títo dvaja Byzantínci so slovanskými koreňmi spolupatrónmi Európy.

Docent Martin Hurbanič sa teda vybral na cestu byzantologického výskumu v grécko-slovanskom prostredí, v ktorom našiel viacero zaujímavých zdrojov, tém a niekoľko spoľahlivých oporných bodov, ktoré slovanskú duchovnú a kresťanskú kultúru jasne včleňujú či zaraďujú do rámca konfesionalne a kultúrne dichotómnej európskej a slovanskej identity. Aj preto je nevyhnutné, aby sa štúdium slavistiky na Slovensku (podobne ako sa to deje aj v iných slovanských i západných neslovanských európskych univerzitných a vedecko-výskumných tradíciách) uskutočňovalo bez zabudnutia na najstarší kultúrny horizont ovplyvnený slovanským vnímaním kresťanskej identity a reprezentovaný staroslovienčinou ako literárnym jazykom

najstaršej európskej duchovno-kresťanskej civilizácie. Tá totiž popri latinskej a gréckej písomnosti prináša vždy nový a zakaždým až udivujúci rozmer úlohy Slovanov v kultúrnych dejinách Európy.

Tejto idei sa odovzdal aj inaugurant docent Martin Hurbanič.

Ako vyštudovaný historik v odbore história a slovenský jazyk sa začal venovať aj gréčtine, čo mu umožnilo intenzívnejšie skúmať vzťahy Balkánu s Peržanmi. Osobitne sa sústreďuje na vnútorné konflikty, ktoré oslabovali vplyv Byzancie na Balkáne, čo viedlo k obliehaniu Konštantínovho mesta Avarmi v roku 626. Avarský útok predstavoval totiž vyvrcholenie takmer 150 ročnej histórie Avarského kaganátu aj v karpatskom prostredí, ktorý sa zároveň vníma ako začiatok jeho rozkladu a vytvárania autonómnych slovanských kniežatstiev (Samova ríša). Z pohľadu Byzancie predstavoval prvý vážny útok na hlavné mesto impéria antického charakteru s ďalekosiahlymi následkami aj pre vtedajšiu nobilitnú byzantskú mentalitu. Opis tejto udalosti našiel svoj odraz v početných legendách. Poukazuje však najmä na vzťah Avarov so Slovanmi a na vzťahy s ďalšími etnikami. Monografiami v slovenskom jazyku v roku 2009, 2010, v češtine v roku 2016 i angličtine 2019 Hurbanič poukazuje nielen na nespracovanú tematickú oblasť, ale v medzinárodnom kontexte otvára okruh, ktorý záujemcom o byzantinistiku sprístupňuje úplne novým a jedinečným spôsobom založeným na komplexnosti a ucelenosti spracovania početných dobových prameňov. Osobitne cennou je v tomto jeho výskume slavistický rozmer, ktorý sa zameriava na interpretáciu legiend a religióznej tradície. Tie súvisia s mariánskou ochranou Konštantínopola a mnohých svätýň v slovanských cirkvách byzantského obradu. Práve tento moment sa spája aj so vznikom najslávnejšieho mariánskeho hymnu Akatistu, ktorý je okrem iného dodnes dôležitou súčasťou bohoslužobného slávenia cirkví byzantského obradu aj na Slovensku.

Hoci sa docent Martin Hurbanič sústreďuje najmä na výskum diplomatických vzťahov dvoch supervelmocí neskorého antického sveta (Byzancie a Perzie, 2020), predsa si všíma rezonancie tohto ich vzťahu práve v kontexte utvárajúceho sa slovanského kresťanského horizontu i na strednom Dunaji. Práve v anticipácii vzťahov medzi Byzanciou a Perziou Martin Hurbanič nachádza mnohé inšpirácie pre výklad problematiky slovanského byzantského kresťanstva a jeho identity v európskom kontexte, ktoré ponúka práve v súvislosti výkladov slovansko-avarského súžitia.

Aktuálnosť Hurbaničovho byzantologického výskumu je zreteľná nielen na Slovensku, ale najmä v medzinárodnom kontexte, v ktorom slovenský byzantologický výskum zastúpený týmto erudovaným slovenským klasickým filológom, byzantinistom a historikom starších európskych dejín predstavuje veľmi dôležitý základ pre prezentáciu poznatkov založených na výklade tejto zaujímavej dejinnej etapy rozvoja európskej duchovnej kultúry a civilizácie.

Tieto vedeckovýskumné výsledky podčiarkujú a zhodnocujú jeho žiaci, z ktorých, žiaľ – na slovenské pomery irečito pravidelne –, sa viacerí uchytli

v oblastiach, ktoré školstvo, veda a univerzitné prostredie „nedokáže“ oceniť. Treba však dodať, že jeho štyria úspešne vyškolení doktorandi dokazujú prepotrebný a dlho očakávaný zámer vzostupu odboru, ktorý je nevyhnutný práve pre poznávanie komplexných dejín kultúry európskej civilizácie založenej na latinskom a byzantskom kresťanstve, ktoré nie je cudzie ani prostrediu stredného Dunaja (ak chcete aj Uhorska), kde kontinuovanie staroslávnej veľkomoravskej duchovnej, kultúrnej, právnej a slovanskej jazykovej tradície nemôže byť nielen dostatočne, ale ani spoľahlivo bez tohto výskumu interpretované.

Docent Martin Hurbanič si vo svojich výskumných diskurzoch zameraných na vzťahy medzi Byzanciou a Perziou všímá predovšetkým stereotypy veľkej politiky, ktoré sú uplatniteľné aj v politickom a historicko-kultúrnom vývine Slovanov.

Nie je nič výnimočné, že aj starí Slovania, i naši predkovia na strednom Dunaji veľmi ľahko prijali a prispôbobi sa kultúrnej elite európskeho rozmeru, s ktorou spolupracovali a hľadali v nej oporu. Neodškriepiteľne patrila k nej byzantská nobilita, ktorá od najstarších čias pôsobila ako určujúci činiteľ nielen na svojom území, ale presahovala aj do oblastí, ktoré s ňou priamo i nepriamo susedili. Za vzdialených susedov sa do istej miery v tejto kultúrnej politike vo vtedajšej ranofeudálnej Európe ocitli aj obyvatelia stredného Dunaja, ktorých kultúrne kontinuum je možné vnímať vo sférach dvoch kultúrnych dominantných sfér ovplyvňovaných z Ríma a vďaka žiadosti Rastislava aj z Konštantínopola. Tento axiologický kontext kultúrnej interakcie s antickým svetom európskej latinskej a byzantskej civilizácie vyvrcholil už v siedmom storočí v známom avarskej obliehaní Konštantínopola, ktoré je ústrednou výskumnou témou nášho inauguranta.

Martin Hurbanič svoje vedecké krédo nevystavuje na obdiv, keď „píše o veciach, o ktorých je nutné otvorene hovoriť“ (z diskusie na tému kultúrny vplyv Byzancie v Európe dňa 8. januára 2021). Vedeckovýskumný etalón a argumentácia sa u Martina Hurbaniča vyprofiloval skôr na pozadí učených diskusií s jeho profesormi či v medzinárodne akceptovanom byzantinistickom spoločenstve ako International Association of Byzantine Studies, Ceranea, Byzantinoslovaca a azda aj v Slavica Slovaca. Svoje výskumné záujmy realizoval v mnohých vedecky projektovaných aktivitách podporených schémami národného i medzinárodného významu (APVV, VEGA, KEGA, OPUS HS3 a i.).

Publikačné výstupy a zapojenie M. Hurbaniča do medzinárodného výskumu, neustále oživovanie odborných kontaktov a spolupráca s odborníkmi doma i v zahraničí, výsledky jeho vysokoškolskej pedagogickej činnosti predstavujú tie všetky skutočnosti, ktoré určujú pevnú kostru odporúčajúceho pohľadu na vymenovanie docenta Mgr. Martina Hurbaniča, PhD., za univerzitného profesora v odbore všeobecné dejiny. Výskumné zistenia a výsledky spolu s vedením diplomantov a doktorandov, jeho uplatňovanie sa na vedeckých konferenciách, organizačná a vedecká profilácia totiž určujú Martina Hurbaniča na to, aby bol vymenovaný za

univerzitného profesora na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vrelo preto odporúčam, aby Vedecká rada Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave súhlasila s jeho vymenovaním za profesora v odbore všeobecné dejiny.

Byzantologická a byzantsko-slovanská vedeckovýskumná obec dostane v tomto novovymenovanom profesorovi všeobecných dejín predovšetkým erudovaného a medzinárodne etablovaného a uznávaného odborníka v oblasti byzantológie, ktorú na Slovensku potrebujeme nevyhnutne posilniť.

V Bratislave dňa 21. februára 2021 v Nedeľu ortodoxie

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.,
vedúci vedecký pracovník Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV
predseda Slovenského komitétu slavistov